

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΟΡΤΗΣ

* * *

Κωστής Κοκκινόφτας

Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ο π. ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑ ΔΙΑΚΟΥ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Η Μονή στα μέσα του 19ου αιώνα

Στην περιοχή, όπου αργότερα ανηγέρθη το νέο καθολικό και τα μοναστηριακά κτήρια της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα, υπήρχε μέχρι τα τέλη της Τουρκοκρατίας μόνο το μικρό εκκλησάκι του 15ου αιώνα, κατάλοιπο παλαιάς εγκαταλελειμμένης και ερειπωμένης Μονής, και αυτό άγνωστο στο ευρύ κοινό. Η απομακρυσμένη τοποθεσία της στην άκρη της χερσονήσου της Καρπασίας από τις βασικές οδικές αρτηρίες του νησιού είχε συντείνει, ώστε να παραμείνει για αιώνες σε αφάνεια και οι περισσότερες από τις πληροφορίες για την ιστορία της να είναι στην πλειονότητά τους επιγραμματικές και να προέρχονται, κυρίως, από ξένους συγγραφείς και περιηγητές. Η ιστορία της, όμως, έμελλε να αλλάξει άρδην, όταν στα μέσα περίπου του 19ου αιώνα εγκαταστάθηκε στην περιοχή ο π. Ιωάννης Νικόλα Διάκου, ο οποίος ανεδείχθη στη συνέχεια ο νέος κτήτοράς της και συνέβαλε στη μετατροπή της σε ένα από τα σημαντικότερα προσκυνήματα του τόπου.

Ο π. Ιωάννης Νικόλα Διάκου

Ο π. Ιωάννης γεννήθηκε το 1827 στο Ριζοκάρπασο, όπου και νυμφεύτηκε σε νεαρή ηλικία. Πολύ σύντομα, όμως, απεβίωσαν, τόσο η σύζυγος, όσο και το νεογέννητο παιδί τους, με αποτέλεσμα ο ίδιος, απογοητευμένος από το πρόσκαιρο της ανθρώπινης ύπαρξης, να εγκαταλείψει τη γενέτειρά του και, γύρω στο 1850, να εγκαταβιώσει για κάποιο χρονικό διάστημα στη Μονή Κύκκου. Ακολούθως, ύστερα από παραμονή μερικών χρόνων στη Μονή, επέστρεψε στην Καρπασία, για να εκπληρώσει παλαιότερο τάμα και να αναγείρει ναό αφιερωμένο στον Απόστολο Ανδρέα. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποίησε εράνους στα χωριά της κυπριακής υπαίθρου, περιφέροντας εικόνα του Αποστόλου και ζητώντας την οικονομική ενίσχυση των πιστών. Τελικά, το 1855 εγκαταστάθηκε στην περιοχή, όπου υπήρχε ο παλαιός ναός, αφού στο μεταξύ χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος αρχικά και

Ιερομόναχος στη συνέχεια από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Α΄ (1854-1915). Σε σύντομο χρονικό διάστημα και με τη βοήθεια των κατοίκων του Ριζοκαρπάσου το όλο έργο ολοκληρώθηκε, οπότε και πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια από τον νέο Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο (1865-1900), στις 15 Αυγούστου 1867. Ορίστηκε δε έκτοτε η ημέρα αυτή για την τέλεση της πανήγυρης της Μονής, αφού την 30ή Νοεμβρίου, οπότε τιμάται η μνήμη του Αποστόλου Ανδρέα, ο καιρός είναι χειμωνιάτικος και παρουσιάζονταν αρκετές δυσκολίες για την προσέλευση προσκυνητών, εξαιτίας των δύσκολων συνθηκών μετακίνησής τους, κατά τα παλαιότερα χρόνια.

Η ανάδειξη της Μονής σε παγκύπριο προσκύνημα

Για την ιστορία της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα την περίοδο αυτή αναφέρονται οι Βρετανοί Σάμουελ Μπέικερ και Εσμέ Σκοτ Στήβενσον, κατά τις εκεί επισκέψεις τους το 1879, καθώς και ο επίσης Βρετανός Ντέιβιντ Χόγκαρθ, το 1888, όπως ότι είχε στην κατοχή της μεγάλο αριθμό αιγών, προβάτων και βοδιών, για τη βόσκηση των οποίων μεριμνούσαν λαϊκοί υπηρέτες, καθώς και ξενώνα για τους προσκυνητές, ενώ γίνεται αναφορά και στην ύπαρξη αγιάσματος. Εξίσου σημαντική είναι και η μαρτυρία του Κύπριου Γεώργιου Φραγκούδη, ο οποίος παρέμεινε στη Μονή για κάποιο χρονικό διάστημα του έτους 1888. Όπως αναφέρει, στα τέλη της δεκαετίας του 1850 στην περιοχή υπήρχε μόνο ο παλιός ναός, αλλά έκτοτε, λόγω της εργατικότητας και του ζήλου του π. Ιωάννη, δημιουργήθηκε μία από τις ωραιότερες Μονές του νησιού. Σημειώνει επίσης, ότι ο νέος κτήτορας διηύθυνε τη Μονή με υποδειγματικό τρόπο, εργαζόμενος ο ίδιος σκληρά στους κήπους και στα κτήματά της και μεριμνώντας για τη φιλοξενία των προσκυνητών.

Στο μεταξύ, η ανέγερση του καθολικού και η παρουσία του π. Ιωάννη συνέτειναν, ώστε η Μονή να αποκτήσει με την πάροδο του χρόνου φήμη αξιόλογου προσκυνήματος, με αποτέλεσμα ολοένα και περισσότεροι πιστοί να την επισκέπτονται και να προσφέρουν αφιερώματα για την οικονομική ενίσχυσή της. Αποτέλεσμα των εισφορών αυτών ήταν να αποκτήσει σημαντική κινητή και ακίνητη περιουσία, την οποία ο π. Ιωάννης αξιοποίησε για τη συνέχιση των εργασιών συμπλήρωσης των μοναστηριακών της κτισμάτων και για τη στήριξη της λειτουργίας των σχολείων του Ριζοκαρπάσου.

Την ίδια περίοδο ο π. Ιωάννης μερίμνησε, με τη σύμπραξη των κατοίκων των χωριών της Καρπασίας, για την επισκευή και διαπλάτυνση του στενού δρόμου, που ένωνε τη Μονή

με το Ριζοκάρπασο. Σύμφωνα με τον τύπο της εποχής, το 1895 μπορούσαν να προσέρχονται σε αυτήν πανηγυριστές με τη χρήση άμαξας, με αποτέλεσμα να καταστεί έτσι δυνατή η σμίκρυνση του χρόνου του ταξιδιού τους. Φρόντισε ακόμη για την κατασκευή δεξαμενής αποθήκευσης ικανής ποσότητας πόσιμου νερού, για τις ανάγκες των προσκυνητών και των ζώων τους, επιλύοντας κατά τον τρόπο αυτό ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματά της. Όπως διασώθηκε από σχετικές μαρτυρίες, στα τέλη του 19ου αιώνα, η Μονή διέθετε πολλά κελλιά και ευρύχωρους ξενώνες, καθώς και κήπους και κτήματα, που επέτρεπαν να παρέχεται η κατάλληλη φιλοξενία στους προσκυνητές. Την περίοδο αυτή το ετήσιο εισόδημά της ανερχόταν στις 500 λίρες και προερχόταν από την πανήγυρη, τα τάματα των προσκυνητών, από δωρεές, ιδίως ναυτικών, οι οποίοι θεωρούσαν προστάτη τους τον Απόστολο Ανδρέα, και από ζητείες στην Κύπρο και το εξωτερικό. Με την προσήνεια, τον ζήλο και την ευσέβειά του, ο π. Ιωάννης είχε καταφέρει να μετατρέψει τη μέχρι τότε άγνωστη στο ευρύ κοινό Μονή του Αποστόλου Ανδρέα στην άκρη της Καρπασίας σε παγκύπριο προσκύνημα. Η πανήγυρη της 15ης Αυγούστου, η οποία συγκέντρωνε στις αρχές της δεκαετίας του 1870 γύρω στα 200 έως 300 άτομα, κατέστη πολυάνθρωπη, με αποτέλεσμα, το 1885, ο αριθμός των προσκυνητών να ανέλθει στις έξι περίπου χιλιάδες και να αυξηθεί περαιτέρω στη συνέχεια.

Η διένεξη π. Ιωάννη, κατοίκων Ριζοκαρπάσου και Αρχιεπισκοπής

Η σταδιακή αυτή μετατροπή της Μονής σε ένα από τα σημαντικότερα προσκυνήματα του τόπου προσέλκυσε το ενδιαφέρον κατοίκων του Ριζοκαρπάσου, οι οποίοι επεδίωξαν να τη θέσουν υπό τον διαχειριστικό έλεγχό τους και να χρησιμοποιούν τα εισοδήματά της για εκπαιδευτικούς και κοινωφελείς σκοπούς στην κωμόπολή τους. Υποστήριζαν δε, ότι η Μονή ήταν ενοριακή και ανήκε στην εκκλησιαστική επιτροπή του Ριζοκαρπάσου, αφού ο παλαιός ναός είχε ανεγερθεί από τους προγόνους τους, και ότι στα νεότερα χρόνια οι ίδιοι είχαν διορίσει, ως τακτικό εφημέριο, τον π. Ιωάννη, για να τελεί τη θεία λειτουργία, καθώς και επιτροπή για τη διαχείρισή του. Όπως ανέφεραν, ο π. Ιωάννης θέλησε τελικά, με τα χρήματα που συγκέντρωσε από εράνους και δωρεές των προσκυνητών, να ανεγείρει τη νέα εκκλησία, οπότε πολλοί κάτοικοι τον συνέδραμαν, εργαζόμενοι για μεγάλο χρονικό διάστημα και χωρίς καμία αμοιβή. Γι' αυτό και εισηγήθηκαν την πλήρη κυριότητά τους επί της Μονής και στις 25 Δεκεμβρίου 1896 πραγματοποίησαν ευρεία συνέλευση, όπου συζήτησαν τα σχετικά και εξέλεξαν δωδεκαμελή επιτροπή για την προώθηση των στόχων τους. Ενημέρωσαν για τον

λόγο αυτό τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο με επιστολή, ότι είχαν αναλάβει τη διαχείριση της «εκκλησίας του Αποστόλου Ανδρέα», όπως σημείωναν, θέλοντας έτσι να τονίσουν την αντίθεσή τους με την ονομασία της ως Μονής, υπαγόμενης στην Αρχιεπισκοπή.

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Κύπριος Αρχιεπίσκοπος διαφώνησε με την ενέργειά τους αυτή και τους προειδοποίησε για τις συνέπειες των πράξεών τους, ενημερώνοντάς τους ότι ως προσωρινή λύση είχε αποφασίσει να συνδράμει τον π. Ιωάννη στην επιτέλεση των καθηκόντων του τριμελούς επιτροπής κατοίκων. Τόνιζε επίσης, ότι σε περίπτωση που δεν αποδέχονταν την απόφασή του ήταν υποχρεωμένος να καταφύγει στα πολιτικά δικαστήρια και να λάβει σκληρά μέτρα εναντίον των πρωταίων. Ωστόσο, τα μέλη της διαχειριστικής επιτροπής, με νέα επιστολή πληροφόρησαν τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο ότι επέμεναν στις θέσεις τους, αφού δεν επρόκειτο για Μονή, όπως σημείωναν, αλλά για ενοριακή εκκλησία, η οποία είχε ανεγερθεί με πολλούς κόπους από τους κατοίκους του Ριζοκαρπάσου.

Στο μεταξύ, ο π. Ιωάννης εξέθεσε στον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο με επιστολή τις απόψεις του για το ζήτημα, σημειώνοντας ότι η Μονή δεν ανήκε ούτε στην Αρχιεπισκοπή, αλλά ούτε και στους κατοίκους Ριζοκαρπάσου, αφού κανένας δεν τον είχε βοηθήσει στην ανέγερση και ανάπτυξή της. Εξέφραζε δε την επιθυμία να συνεχίσει την πορεία της με το μέχρι τότε ανεξάρτητο καθεστώς της και ζητούσε να ληφθούν μέτρα εναντίον όσων πρωτοστατούσαν για να αναλάβουν τη διαχείριση. Μετά την εξέλιξη αυτή, οι Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος και π. Ιωάννης συναντήθηκαν στη Λευκωσία και κατέληξαν σε συμφωνία για τη λειτουργία της Μονής, που υπέγραψαν, τον Φεβρουάριο του 1897. Το σχετικό κείμενο, που φέρει τον τίτλο «Προσωρινός Κανονισμός του Μοναστηρίου Αποστόλου Ανδρέου», περιλαμβάνει, ανάμεσα στα άλλα, σύντομη ιστορική επισκόπηση με ειδική αναφορά στη σύνδεση της Μονής με τον αρχιεπισκοπικό θρόνο, προς τον οποίο, όπως σημειώνεται, κατέβαλλε ετησίως το ποσό των 400 γροσίων, γεγονός που υποδήλωνε τη μεταξύ τους εξαρτηματική σχέση.

Παρόλα αυτά οι κάτοικοι Ριζοκαρπάσου επέμεναν στις θέσεις τους, με αποτέλεσμα ο Κύπριος Αρχιεπίσκοπος να καταφύγει στα πολιτικά δικαστήρια, για να διασφαλίσει την κυριότητά του επί της Μονής. Για τον λόγο αυτό κατέθεσε, με συνενάγοντα τον γηραιό Οικονόμο, αγωγή στο δικαστήριο Αμμοχώστου, εναντίον όσων είχαν, από τις 25 Δεκεμβρίου 1896, αναλάβει τη διαχείριση της Μονής. Αργότερα, όμως, ο π. Ιωάννης απέσυρε την αγωγή,

μη θέλοντας να δώσει άλλη συνέχεια. Ωστόσο, ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος επέμενε και η υπόθεση προχώρησε σε δίκη.

Στο μεταξύ, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Κύπρου αποφάσισε να επιληφθεί του ζητήματος και κάλεσε ενώπιόν της τον π. Ιωάννη και αντιπροσωπεία κατοίκων του Ριζοκαρπάσου για να εκθέσουν τις απόψεις τους. Η εξέταση της υπόθεσης πραγματοποιήθηκε σε τέσσερις συνεδριάσεις, τον Μάιο του 1898, στις οποίες ο π. Ιωάννης αναφέρθηκε στο ιστορικό της ανέγερσης της Μονής και της σταδιακής μετατροπής της σε παγκύπριο προσκύνημα. Δήλωσε δε, ότι όλες οι ενέργειές του είχαν γίνει με την έγκριση του Κύπριου Αρχιεπισκόπου και ότι επιθυμούσε η Σύνοδος να λάβει τις πρέπουσες αποφάσεις, ώστε να κατοχυρωθεί η συνέχιση της λειτουργίας της. Στη συνέχεια, εξετάστηκαν οι εκπρόσωποι των κατοίκων, Κωνσταντίνος Ζαχαρίου και Χατζηκωνσταντίνος Μιχαήλ, οι οποίοι επεδίωξαν να καταδείξουν την άμεση εξάρτηση της Μονής από την κομόπολή τους. Σχετικές μαρτυρίες για το διαχειριστικό καθεστώς της έδωσαν επίσης ο Αρχιμανδρίτης της Αρχιεπισκοπής Φιλόθεος Χριστοφίδης και ο Έξαρχος Ιωσήφ, οι οποίοι τόνισαν ότι είχαν εμπλακεί σε διάφορα στάδια στη λειτουργία της και ότι τη θεωρούσαν εξαρτημένη από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο.

Ακολούθως τα μέλη της Συνόδου εξέδωσαν την ετυμηγορία τους και αποφάνθηκαν, ότι ο Απόστολος Ανδρέας ήταν ανέκαθεν Μονή και ότι ιδρύθηκε κατόπιν αδείας του Κύπριου Αρχιεπισκόπου με τη μορφή κοινοβίου και κατά τον τύπο αυτό όφειλε να λειτουργεί και στο μέλλον. Επίσης, σημείωναν ότι ο Οικονόμος και οι μοναχοί της Μονής θα εξακολουθούσαν να διαχειρίζονται, όπως και προηγουμένως, τα περιουσιακά στοιχεία της και θα υπέκειντο στον έλεγχο του Αρχιεπισκόπου. Οι κάτοικοι του Ριζοκαρπάσου, ωστόσο, δεν αποδέχθηκαν τη συνοδική απόφαση και συνέχισαν τις διεκδικήσεις τους στο δικαστήριο Αμμοχώστου, όπου βρισκόταν καταχωρημένη η προαναφερθείσα αγωγή. Τελικά, όμως, ύστερα από αρκετές διαβουλεύσεις, επετεύχθη, τον Οκτώβριο του 1898, εξωδικαστικός συμβιβασμός μεταξύ τους και του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου, για τη ρύθμιση του καθεστώτος λειτουργίας της Μονής. Συντάχθηκε τότε Κανονισμός, σύμφωνα με τον οποίο η διαχείριση της Μονής ανετίθετο σε εξαμελή επιτροπή κατοίκων, μέλος της οποίας, και αυτοδικαίως πρόεδρος της, θα ήταν ο εκάστοτε Οικονόμος, τον οποίο θα όριζε ο Αρχιεπίσκοπος από τους κληρικούς, που θα πρότειναν οι πατέρες της Μονής. Αναφερόταν επίσης, ότι ο αριθμός των τελευταίων θα κυμαινόταν μεταξύ των τριών και των τεσσάρων,

και ότι θα διορίζονταν από τη διαχειριστική επιτροπή. Τέλος υπογραμμιζόταν ότι η διαχείριση της Μονής θα γινόταν βάσει ετήσιου προϋπολογισμού εσόδων και εξόδων, που θα συντασσόταν από την επιτροπή, μέχρι την 1η Σεπτεμβρίου, ημέρα έναρξης του εκκλησιαστικού έτους, και θα εγκρινόταν από τον Αρχιεπίσκοπο.

Νέα δοκιμασία και ο θάνατος του π. Ιωάννη

Παρά την ανωτέρω συμφωνία οι δοκιμασίες του π. Ιωάννη δεν είχαν τελειώσει, αφού μέλη της διαχειριστικής επιτροπής επιχείρησαν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους την πατρική περιουσία του, φοβούμενοι, προφανώς, εκχώρησή της σε συγγενείς του, ενώ την είχε κληροδοτήσει στη Μονή. Το αποτέλεσμα ήταν οι σχέσεις τους να οξυνθούν και ο γέροντας Οικονόμος να ζητήσει ξανά τη δικαίωσή του στο δικαστήριο Αμμοχώστου, όπου καταχώρησε αγωγή εναντίον πέντε κατοίκων της κωμόπολης, με την οποία ζητούσε να σταματήσουν να επεμβαίνουν στη διαχείριση της Μονής. Η υπόθεση έληξε και πάλιν με συμβιβασμό, τον Ιούνιο του 1899, σύμφωνα με τον οποίο τα μέλη της διαχειριστικής επιτροπής υποχρεώνονταν να καταβάλλουν στον π. Ιωάννη δύο λίρες μηνιαίως, ως σύνταξη. Ακόμη, καθοριζόταν ότι ο τελευταίος θα διατηρούσε, για όσο ζούσε, τα δικαιώματά του στην πατρική περιουσία του, η οποία ύστερα από τον θάνατό του θα περιερχόταν στη Μονή. Μετά την εξέλιξη αυτή, ο π. Ιωάννης, πικραμένος από την έναντι του συμπεριφορά μελών της διαχειριστικής επιτροπής, έλαβε την οδυνηρή γι' αυτόν απόφαση και αποσύρθηκε από «τον Άγιο του», όπως αποκαλούσε τον Απόστολο Ανδρέα, και εγκαταστάθηκε στο Ριζοκάρπασο, στο σπίτι του βαπτιστικού και θετού γιου του, Σταυρινού Οικονομίδη, όπου και έζησε μέχρι τον θάνατό του.

«Ο συνταυτίσας την τύχην και την ζωήν του με το παρά την θάλασσαν της ανατολικωτάτης ακτής της Νήσου μοναστήριον του Αποστόλου Ανδρέου», π. Ιωάννης, απεβίωσε στις 4 Ιουλίου 1909 σε ηλικία 82 ετών, αφού είδε τη Μονή, που με τόσους κόπους και προσπάθειες ανήγειρε, να εξυψώνεται σε ένα από τα μεγαλύτερα προσκυνήματα του τόπου. Τάφηκε στο προαύλιό της, όπου, το 1925, η διαχειριστική επιτροπή, τιμώντας τη μνήμη του, μερίμνησε για την ανακομιδή των οστών του και την εναπόθεσή τους στη βάση μνημείου με μαρμάρινη προτομή του.

Η Μονή του Αποστόλου Ανδρέα στα μετέπειτα χρόνια

Στα χρόνια που ακολούθησαν, ύστερα από τον θάνατο του π. Ιωάννη, χιλιάδες πιστοί εξακολούθησαν να προστρέχουν μαζικά στη χάρη του Αποστόλου Ανδρέα, ειδικά κατά την πανήγυρη της 15ης Αυγούστου. Σταθμός για την ιστορία της Μονής την περίοδο αυτή υπήρξε ο νέος Κανονισμός της, που τέθηκε σε εφαρμογή το 1926 και καθόρισε με τις διατάξεις του την πορεία της Μονής μέχρι την αποφράδα ημέρα της κατάληψής της, στις 19 Αυγούστου 1974, από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής, που εξεδίωξαν τον Οικονόμο, Αρχιμανδρίτη Κλεόπα Κουρουζίδη, και την έθεσαν υπό ομηρεία. Ωστόσο, θεία λειτουργία εξακολούθησε να τελείται στο καθολικό της από τον διάδοχο του π. Κλεόπα, Οικονόμο Ζαχαρία Γεωργίου, ο οποίος, παρά τις εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες της τουρκικής κατοχής, διακονεί μέχρι τις μέρες μας με ένθεο ζήλο, αυταπάρνηση και ευλάβεια τον Απόστολο Ανδρέα. Ο Θεός, διά πρεσβειών του Πρωτόκλητου μαθητή, ας τον έχει καλά για να ευλογεί τους πιστούς προσκυνητές, οι οποίοι προσέρχονται μαζικά στη Μονή και στις μέρες μας, ύστερα από το μερικό άνοιγμα των οδοφραγμάτων από τις δυνάμεις κατοχής, το 2003.

Ομιλία που έγινε στις 4 Νοεμβρίου 2017 στην Αίθουσα Συνεδρίων της Θεολογικής Σχολής Εκκλησίας Κύπρου, στα πλαίσια των εορτασμών για τα 150 χρόνια από τα εγκαίνια του καθολικού της Ιεράς Μονής του Αποστόλου Ανδρέα στην Καρπασία.